

עלילות לוט

זהבה קור. איורים: מישל קישקה. הוצאת ספריית בית אל. 147 עמודים.

[פורסם בהארץ ספרים, גיל' 342 15.9.99]

יחיעם פדן

לוט הוא דמות תנ"כית שנויה במחלוקת, כמעט כמו נמרוד, קין, למך ואחאב. מלבד נמרוד, שמות אלה אינם משמשים בעברית, ממש כמו ישמעאל, מתושלח ועכן. והנה, לוט הוא גם ילד כבן 11, שתמונות מחייו הופיעו בעיתון לילדים ונקבצו בספר. לוט אוהב תנ"ך ושונא מתמטיקה, מנהיג בין חבריו וזוכה מהם גם בקיתונות של לעג, ותלמיד אהוב על מוריו אף-על-פי שהוא מוציא אותם מדעתם. חוץ מזה הוא בן יחיד, שיחסיו המורכבים עם הוריו משקפים התבוננות בת-ימינו: לוט מתבונן במראה, ואינו מרוצה – "יכולתי לשאול את הורי, אבל הם לא תמיד פה, וגם התשובות שלהם בזמן האחרון לא משהו".

בבת אחת, כשמתחילים לקרוא, נקלטים שלושה איתותים: האחד – זהו ספר מלא הומור. מצחיק בלי הפסקה. השני – חלק מההומור מבוסס על עולם דימויים תנ"כי. והשלישי – השפה העכשווית-אך-חגיגית והחריזה הכאילו-מקרית, כאילו-אגבית, שאינה מכבידה ותמיד מפתיעה. ראוי להדגיש שאין זו תרומה נוספת לספרות החרדית ההולכת ומתרבה, אלא אוסף התרחשויות "מן החיים" המעוגן – במקרה זה – בחברה חובשת כיפה. בהתאם לכך, ניחוחות התנ"ך כרוכים ברמז במנהג (תפילה, ברכה, כשרות) וגם בלשון-נופל-על-לשון – אבל בלי מקרא מפורש: כלומר, בלי להגיד דבר במפורש ובלי הטפה דתית.

בתכנית הרדיו משנות החמישים, "שלושה בסירה אחת", נשאל שלום רוזנפלד (למיטב זכרוני) מה קרה ביום שבו תלו את כל מיני ההומור; לדבריו, ההומור הדק ניצל, כי החליק מעניבת החבל. כזה הוא ההומור של זהבה קור: גלית, חברתו לכיתה של לוט, "הגניבה בגט קצר של מטר ועשרים"; מכיוון שלא פתר תרגילים בכיתה, חושש לוט, "לא יתנו לי לראות בטלויזיה את השטפונות בהודו"; ובוויכוח מה עדיף, להיות בן יחיד כמוהו או לחיות במשפחה מרובת ילדים כמו ברוך – משמיע לוט לחברו: "כל הליכה משפחתית למרכול מצריכה תיאום עם המשטרה, כי אתם נראים כמו הפגנה בלתי חוקית".

התנ"כיות קשורה במקצת לחובה ללמוד פרקים שלמים בעל-פה: מנהג זה רווח בבתי-הספר בערך בזמן שבו התנהלו ההפלגות של "שלושה בסירה אחת", ועבר מן העולם – להוציא בתי-ספר דתיים, כמו זה שבו לומד לוט. כשהמנהל רוצה סוכה, מגיב לוט מהמותן ב"כל השומע יצחק!" (בראשית), הססמא לבחירות היא "מצע לוט – מצע טוב" (משלי: מצא אשה), "מצפון, מרחבת הלוח, נפתחה הרעה" (ירמיהו), כשהמורה והמנהל חולים באכעבועות – "היהפוך רמליהו עורו והמנהל חברבורותיו" (בירמיהו מדובר בכושי ובנמר), ואחרי שאמא מתרחצת לכבוד אסיפת-הורים, יוצא לוט לבית-הספר "לראות הקלו המים" (פרשת נח).

הרמיזות להשתייכות החברתית אל חובשי הכיפה מאופקות ובכל זאת אי אפשר להחמיצן, בעיקר כשהרמיזות התנ"כיות מתחלפות ברמיזות מהסידור והמחזור, מההגדה ומהמשנה: לוט אדון לחדרו (בן יחיד), ולכן "ברצותו חוגג וברצותו ממוגג"; אחת המורות מציעה להוסיף לברכות השחר "ברוך אתה... שלא עשני לוט"; בפעם השנייה בנו את הסוכה הרבה יותר יציבה, "והיא שעמדה לאבותינו ולנו"; עורכים קבלת פנים "עם כל ה'שאו שערים ראשיכם" – זה מתהלים, אבל זכור בעיקר מהתפילה.

אבל הרמיזות אינן מוגבלות רק לכתבי הקודש: במאמץ קל אפשר לראות בסיפורי לוט רצף של קריצות משועשעות, שחלקן משולב בחריזה – שאינה עקבית ואינה מערערת את מעמדו של הטקסט כפרוזה, ובכל זאת היא מסימני ההיכר של זהבה קור: "אני לוחש כי אני מתרגש" (דקרט: אני חושב משמע אני קיים), "בגט ומלח - כפתור ופרח" (מתיאור המשכן בספר שמות), "רמליהו

המורה לתנ"כיהו" (רמז למקור אישיותו המורית, הלוא הוא שמילקיהו של פוצ'ו באיה הג'ינג'ית),
"יש לי שעון שבת רק למוצאי 'מבט'" (ספורט), או, כשלוט מטלפן לאמו בסלולרי: "אני באמצע
שיעור תנ"ך. זה אני החולם שח, כי עודני מאמין בך" (טשרניחובסקי); בהמשך הפרק תולש
המורה מידו את הסלולרי, שומע "הלו?" הבוקע ממנו ומגיב, "הלו, זה רדיו?"

לוט בן ה-11 או ה-12 מתמצא להפליא בשירי ילדים ובפזמון העברי. למשל, "...אמרה על זה
אמא 'מחמדי'. ואבא אמר: 'אז תאר לך מה זה להיות ג'ינג'י. הייך פעם ג'ינג'י?'" (נוסף על
"ג'ינג'י" של מרים ילן-שטקליס, אי אפשר להתעלם מההומור המטורף הגלום בשאלה של אבא).
מה קורה כשהמנהל מציג שאלה? "שתקנו כמו דגים, פלום-פלום" (אזכור לשיר של תרצה אתר
וסשה ארגוב, "לו הייתי דג" [פלום-פלום, שמך ירקרק]). האחות רוחמה מטיחה: "כיתה
מלוכלכת! מי זרק עלי קליפה?" והתשובה היא, כמובן: "לא יודעים! לא יודעים!" (מהשיר של
עמוס אטינגר ומאיר הרניק, "המורה לזמרה"). השיא הוא "היו ללוט/ אני אותם זוכרת" ("היו
לילות" של יעקב אורלנד ומרדכי זעירא).

וגם סתם, עם חרוז ועם בלי: "אשרי! תלמיד אני!" (על משקל "אשרי, יתום אני" ששם שלום
עליכם בפי מוטיל בן פייסי החזן), "שתוק עצמך תחילה" (קשוט עצמך תחילה, בבחינת טול קורה
מבין עיניך), "...עם כל המעלות – נולדתי אני, שובב עם קבלות" (ביטוי שקנה לו אחיזה בשפה).

כדי להתקרב לקוראיהם, וגם מפני שעולמם השתנה, ניתקו סופרי הילדים בעברית מהתנ"ך –
ובעצם אין להם מורשת אחרת שעליה יוכלו להישען. מכאן נובעת חשיבותה העצומה של ספרות
הילדים המתורגמת, זו השואבת מארבע מאות שנים של כתיבה ספרותית וממאה וחמישים שנים
של כתיבת ספרות ילדים המיועדת להנאה. בזכות התרגום יש לסופר הכותב עברית קורפוס שאליו
הוא יכול להתחבר – אם רק יטרח לקרוא. בקורפוס זה יש נורמות וסגנונות שסופרים אחרים
מתחבטים בהם ומנסים אותם, ואפשר ללמוד מהם. זהבה קור עושה זאת, אבל נשענת הן על
המקורות העבריים הקדומים והן על ז'אנרים ספרותיים עכשוויים. זו מעלתו העיקרית של הספר
בעיני, מפני שהוא פורץ דרך חדשה, וגם חסרונו – מפני שלא תהיה זו דרכם של סופרים אחרים...

יתר על כן, איני יודע כמה קוראים היו ל"חכמת הבהמות" של אביגדור המאירי, ובה-במידה איני
מסוגל לנחש כמה קוראים ייהנו מההומור הדק של זהבה קור, ובעיקר – כמה מהם יהיו קוראים
שאינם חובשי כיפות. למשל, כשהמפקח מחייך למראהו של לוט, שהתלכלך במשחק כדורגל,
ואומר, "עליך נאמר: 'הווה מתאבק בעפר רגלי חכמים'" – ולוט משיב: "מסכת אבות, פרק א'
משנה ד'". במחשבה שנייה, גם בציבור הדתי עלולה לקום זעקה גדולה: הכך מתארים מנהל
ומורים, והורים מסורים (לוט חושב על אביו במונחים של "מסתובב כל היום בפיז'מה")? למרבה
המזל, איני מומחה גדול לשיווק, והשאלה הזאת פשוט אינה מענייני.

יחיעם פדן הוא מתרגם, עורך וחוקר ספרי ילדים.